

שיעורי רשק תורה

היכלי תורה

יום וערש"ק משפטים כד שבט תשע"ב ♦ דף היומי בבלי: תמורה ב ירושלמי: שקלים ג

נושאי הדף בעלון

לשון מסכת תמורה וכתִּיבֵּתָא מהדורא בתרא.....תמורה ב

אם יש איסור מוציא שם שמים לבטלה באומר דרך ברכה.....תמורה ג

המהרהר בשם שמים לבטלה, והשומע מכונה האומרת שמות לבטלה.....תמורה ד

שוחט שנשבע שלא לשחוט אם שחיטתו פסולה.....תמורה ה

אם מותר לגוי להלוות בריבית לגוי אחר.....תמורה ו

מכירת ספר תורה על ידי גורל כשאי אפשר באופן אחר.....תמורה ז

פדיון מעות מעשר שני על פרוטה.....תמורה ח

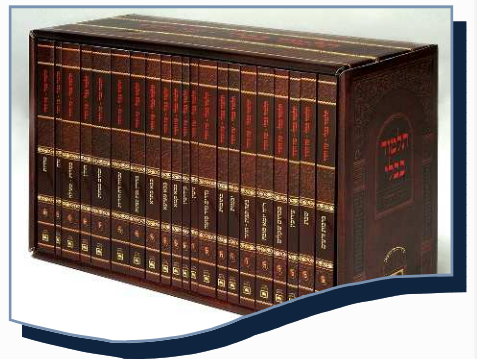
כפתור ופרח.....עמוד 5

מהדורת ש"ס חדשה ובלעדית של עוז והדר ש"ס שינון

בשורה מרעננת למבקשי 'תורה מפוארה בכלי מפואר'. מהדורה חדשה של ש"ס עוז והדר - ש"ס שינון, כל מסכתות הש"ס בעשרים ואחד קונטרסים נוחים ובהדפסה מרהיבה. במהדורת פאר זו יוכלו הלומדים לקיים בהידור מיוחד את מצוות 'ובלכתך בדרך' מתוך מנוחת הנפש. 'ש"ס שינון' אף מותאם במיוחד לשולחנם של בחורי הישיבות ואברכי הכוללים והוא יוצא לאור במארז מהודר.

ב'עוז והדר' מבהירים את יחודו ומעלותיו של הש"ס החדש, 'ש"ס שינון': "מהדורה חדשה זו, היא מענה מובהק למשאלת לבם של רבבות בני תורה, שעד כה נאלצו לכתת רגליהם לארון הספרים, כדי לבדוק מקורות המובאים ממסכתות שונות. בני תורה מובהקים שאינם מסוגלים ללמוד בגמרא שאינה מהוצאת 'עוז והדר', בשל סגולותיה ומעלותיה הרבות, הגהותיה ותיקוניה המצוינים, יוכלו לשלב על שולחנם ש"ס מהודר, מאיר עיניים ומשובב לב, במהדורה המתקנת של 'תלמוד בבלי המפואר עוז והדר'."

הבשורה על צאתה לאור של מהדורת ש"ס שינון, הכתה גלים וכבר עם צאתה לאור נמכרו אלפי סטים, למותר לציין, שכל מהדורות הש"ס של 'עוז והדר', אף מהדורה זו מודפסת על נייר ייחודי המיובא מחו"ל לאחר שנערכו בו בדיקות רבות ובקו הייצור הוכנסו אי אלו שיפורים שהיטיבוהו ושיפרוהו לאין ערוך. איכות העיון בש"ס המודפס על נייר לא שגרתי זה, מוכחת בעיקר במהדורות מוקטנות.

מהדורה זו מתאימה במיוחד למתנות בר מצוה או כפרס עידוד משמעותי ומכובד לתלמידים, במבצע המיוחד שעל קיומו התבשרו בני הישיבות והכוללים עם צאתה לאור של מהדורה זו, ניתן להשיג את 'ש"ס שינון' במחיר מוזל במיוחד, לאור הביקוש הרב הוארך המבצע ובימים אלו הוא עומד להסתיים.

לשון מסכת תמורה וכתבת מהדורא בתרא

כתב בתפארת ישראל (אבות, פ"ב בועז אות ב ד"ה וביחוד), 'וביחוד דבר זה הוא חובה על כל מחבר ספר לעשות מהדורא בתרא על החיבור, ולפשפש בסדקיו ובוזיות העמומים והכהים, ומי לנו גדול מחז"ל, והרי גם רב אשי עשה מהדורא על הש"ס (ב"ב קנז:), וכמדומה לי שמסכתות נדרים נזיר ערכין תמורה מעילה תמיד, נחטפה השעה ולא נעשה עליהן מהדורא [בתרא], ולכן באמת לשון מסכתות הללו אינו כסגנון שאר הש"ס'.

[ראה מה שכתבו התוספות (נדרים ז. ד"ה תיבעי) שלשון נדרים משונה, וכן כתבו (מעילה טז. ד"ה רובי) שמעילה משונה הוא משאר מקומות. וכתב האדר"ת בקונטרס זכור לדוד (ערך תנו), שיש לומר שכיון שלשון תמורה משונה, לכן אמרו לשון 'תנן' על קושיא ממשנה במסכת אחרת (לקמן כב. כג. כד.), אף על פי שבכל הש"ס נאמר לשון 'תא שמע' באופן זה, ו'תנן' נאמר רק על משנה שבאותו מקום, והוא משום שלשון מסכת תמורה משונה. וע"ע רש"י לקמן (ו: ד"ה הכי גרסי', ט: ד"ה שני גופין, יא: ד"ה באומר הרי עלי) שכתב על כמה לשונות במסכת זו שהם לשון ירושלמי, שאינו מדרכו של כל הבבלי. ויש שהבינו הכוונה שגמרא זו הובאה בירושלמי בנוסח אחר, וממה שלא מצאו לשונות אלו בירושלמי הוכיחו שלפני רש"י היה ירושלמי מסדר קדשים, ובאמת אינו אלא שבארץ ישראל שנו לשונות אלו בנוסח זה, עיין שו"ת מפענח נעלמים (סי' ב) ועוד. ובענין מהדורא קמא דרב אשי ומהדורא בתרא דרב אשי, ראה מה שכתב בספר מרא דארעא דישיראל (עמ' נז) שהגרי"ח זונענפעלד אמר בשם הגר"א, שהש"ס שבכתב יד מינכן שעל פיו נדפס הדקדוקי סופרים, הוא מהדורא קמא של הש"ס שכתב רב אשי, והיה נותן כל הון שבעולם לגנוז. והוא שלא כדברי התפארת ישראל, שהרי בכתב יד זה יש על כל הש"ס].

ובבית יוסף (יו"ד סי' רעט ד"ה ואפילו קרא) הביא בשם מהר"י בירב, שכיון שהרמב"ם כתב בתשובה להכשיר [באחד האופנים בטעות שנמצאה בספר תורה], אין לומר שחזר בו בחיבורו ופסק לפסול. ובדברי חמודות (הלכות קטנות, הל' ספר תורה אות פח) תמה עליו, למה אין לומר שחזר בו בחיבורו ממה שכתב בתשובה, וכי לא מצאנו בכמה דברים שהרמב"ם חזר בו בחיבורו שכתב בזקנותו ממה שכתב בצעירותו בפירוש המשניות שלו, והבית יוסף עצמו הזכיר כן בכמה מקומות, וכי דבר של תימה הוא זה, והלא מצאנו לחכמי הגמרא שחזרו בהם בכמה מקומות, ומהדורא קמא ומהדורא בתרא דרב אשי מוכיחות על כולם.

והמהרש"ק בקנאת סופרים (השמטות לטוטו"ד ויוס"ד סי' כ) נשאל, בדבר סתירה שבין שתי תשובות בשו"ת טוב טעם ודעת שלו, וכתב תחילה שאין זו תימה, שכבר מצאנו כן לראשונים שהמה כמלאכי אלוקים ודבריהם סותרים, שהרמב"ם סותר דבריו כמה פעמים מפירוש המשניות לפסקיו, וגם הרא"ש סותר בתשובותיו לפסקיו, וכבר מבואר באחרונים שהולכים בזה אחר פסקיו. וגם בגמרא גופא מצאנו שרב אשי במהדורא בתרא שלו חזר בו ממה שאמר במהדורא קמא. והביא ששמע ממגידי אמת, שהפרי מגדים הורה פעם אחת בק"ק לבוב היפך מה שפסק בספרו, ושאלו אותו חכמי לבוב על הדבר, והשיב, שאז היה נראה לו כך ועכשיו נראה לו להיפך, ואנן מה נענה אבתרייהו [ומ"מ מסיק וכתב שם, שאין סתירה בין ב' התשובות הנזכרות].

אם יש איסור מוציא שם שמים לבטלה באומר דרך

ברכה

אך הקשה בנשמת אדם (שם ד"ה אך מה שצ"ע), שאם יש בברכה לבטלה איסור דאורייתא משום הוצאת שם שמים לבטלה, וכדעת הרמב"ם, אם כן על מה סמכו חכמים לתקן כל הברכות שבהם מוציאים שמות לרוב, ומי נתן להם רשות לכך. וכן קשה על דוד המלך ע"ה שאמר (תהלים קי"ט יב) 'ברוך אתה ה' למדני חקיך', ומי התיר לו.

עוד הקשה, שהרי הרמב"ם עצמו (ברכות פ"ב הי"ד, פ"ד ה"ב) כתב שמי שנסתפק לו אם בירך המוציא, אינו חוזר ומברך מפני שאינו מן התורה, אבל אם נעלם ממנו ולא ידע אם בירך ברכת המזון או לא בירך, חוזר ומברך. וטעם החילוק הוא משום שהמסופק אם בירך ברכת המזון הוא ספק דאורייתא וצריך להחמיר ולברך, אבל המסופק אם בירך 'המוציא' אינו אלא ספק דרבנן, ואינו צריך לחזור ולברך. וקשה מה בכך שהמסופק אם בירך ברכת המזון הוא ספק דאורייתא, כיון שלשיטתו גם ברכה לבטלה הוא דאורייתא, ואיך ידחה ספק חיוב דאורייתא את ספק איסור דאורייתא. למה הדבר דומה למי שאירע לו ספק חיוב מילה בשבת, שבודאי אין ספק חיוב המצוה דוחה ספק איסור שבת.

עוד הקשה, שכיון שמבואר בסוגייתנו (להלן ד.) שאיסור הזכרת שם שמים לבטלה נלמד ממה שנאמר (דברים ו יג) 'אתה ה' אלהיך תירא', איך נאמר שהמברך באימה ויראה ודעתו לברך השם מחמת יראתו שמא לא בירך עדיין, יהיה עובר על עשה זו. ואם יאמר כל היום אתה הוא ה' אלהינו מלך העולם בורא פרי העץ ופרי האדמה וירבה בשמות, מותר לכתחילה, וכשיאמר תחילה 'ברוך', יהיה עובר על יראת ה', ודבר זה אין בנו כח להבין.

ועוד הקשה, שהרי כתב הרמב"ם (שבועות פ"ב הי"א) שאם נכשל והוציא את השם לבטלה, ימהר מיד וישבח ויפאר ויהדר לו כדי שלא יזכר לבטלה, כיצד, אם אמר ה', אומר 'ברוך הוא לעולם ועד', או 'גדול הוא ומהולל מאד' וכיוצא בזה, כדי שלא יהא לבטלה. הרי מפורש שבמה שיאמר אח"כ 'ברוך' מתקן מה שהזכיר בתחלה, וא"כ איך נאמר כשאומר תחילה 'ברוך' יהיה עובר ויהיה לבטלה.

ומכוח כל קושיות אלו הוכיח הנשמת אדם, שאינו עובר על איסור הוצאת שם שמים לבטלה, אלא כשמזכיר את השם בלי שום ברכה, או אפילו אם מזכירו בברכה אלא שאומר בדרך צחוק והיתול, שבוה מסיר יראתו מפניו. אבל אם מברך להודות לה' שברא פרי העץ אף כשלא יאכל כלום, אין כאן איסור דאורייתא כלל, אלא דרבנן אסרו. ומה שכתב הרמב"ם שכל המברך ברכה שאינה צריכה עובר בלא תעשה, כוונתו בדרך צחוק והיתול.

ובטעם הדבר שאסרו חכמים לברך אפילו בדרך ברכה ויראת שמים, ביאר במנחת שלמה (ה"א סי' יח אות ט), שראו חכמים שאם יהיה מותר לברך ברכה לבטלה ע"י זה שיתכוין לאומרה דרך שבח, יבואו לומר שכל עיקר הברכה אינו חיוב, ותעקר בכך תקנת חכמים של חיוב ברכה. ולכן תיקנו שאסור לברך ברכה לבטלה אפילו בדרך יראה, שבכך יראו שאין בני אדם נוהגים בברכות כרצונם.

המהרהר בשם שמים לבטלה, והשומע מכונה האומרת שמות לבטלה

כתב במאמר מרדכי (או"ח סי' קפה סק"א), שבמקום שאדם מסופק אם בירך או לא, ומספק אינו צריך לברך, טוב שיברך על ידי הרהור, כיון שלדעת כמה ראשונים יוצא ידי חובתו גם בהרהור, ואין לחשוש בזה להוצאת שם שמים לבטלה, כיון שאינו מוציא בשפתיו. וכן כתב הגינת ורדים (או"ח, כלל א סי' מג ד"ה סוף דבר) ובספרו גן המלך (סי' כג), וכתב שאינו עובר משום 'לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא' בהרהור, כיון שמברך בלבו בלבד ואינו מבטא בשפתיו, ובכל השבועות לא חשובה שבועה אלא בביטוי שפתים. והביאם בכף החיים (שם סק"ה). והביא עוד ראייה לזה מדברי האר"י ז"ל, שסידר כמה שמות לכיון בהם בתפילה, ואותם שמות אסור לאמרם בפה וכונודע, ואף על פי כן הרי הם עושים פרי למעלה בכונה בלבד, ומשמע מזה שגם דבר שאסור לאמרו בפה מותר לכונן בו בהרהור, והוא עושה פרי למעלה, והוא הדין לברכות במקום ספק. וכן נקט בפשיטות הפרי מגדים (פתיחה להלכות ברכות, ד"ה קשיא לי למה, או"ח סי' קפה א"א סק"א, סי' תלב א"א סק"ד).

אך בפרח שושן (למהר"י זיין, או"ח כלל א סי' יד) חלק על הגינת ורדים, וכתב שאין להביא ראייה משבועות ביטוי שאין עוברים עליה בהרהור, לפי שבשבועות בטוי נאמר (ויקרא ה ד) 'לבטא בשפתים', מה שאין כן בשאר שבועות. ואם כן איסור 'לא תשא' שייך אף על הרהור, לפי דעת הראשונים שסוברים שיכולים לצאת ידי חובת הברכה בהרהור, כיון שלדעתם הרהור כדיבור הוא. וכתב שמצא שכן כתב השל"ה (שבועות, תורה אור ד"ה וזהו מרומז) וז"ל, אמרו רבותינו ז"ל במסכת ברכות (ג), המברך ברכה שאינה צריכה עובר ב'לא תשא'. והטעם, כי בהזכיר ישראל השם, בוקע כל הרקיעים, ומזדעזעות כל המרכבות, ומרעיש כל המלאכים הנושאים זו ההזכרה לחנם. וזהו 'כי לא ינקה ה' את אשר ישא' וגו' (שמות כז), רוצה לומר, הגורם להיות נשא בחנם על ידי מלאך. כתיב הכא 'ישא', וכתיב התם 'כי לא ישא לפשעכם' (שם כג כא). ואפילו על המחשבה אמרו במכילתא (יתרו פ"ז), 'לא תשא את שם ה' אלהיך' למה נאמר, לפי שהוא אומר (ויקרא יט יב) 'לא תשבעו בשמי לשקר', אין לי אלא שלא ישבע, שלא יקבל עליו לישבע מנין, תלמוד לומר 'לא תשא את שם ה' אלהיך', עד שלא תקבל להשבע הרי לך לאלוה, משקבלת לישבע, הרי אני לך לדיין וכו', ויעלוז לבי שכוונתי לדעתו.

ובדברי יואל (או"ח סי' א אות ד) דן, בדבר מכונה המנגנת ומברכת ברכות לבטלה ר"ל, וכתב, שלפי דעת הפרח שושן והשל"ה יש לומר שגם כל השומעים את המכונה עוברים איסור מעיקר הדין, כיון שמהרהרים בשם שמים לבטלה. וביאר שאיסור 'לא תשא' אינו שייך אלא כדיבור, ומחלוקת הפוסקים היא באיסור הנלמד בסוגייתנו מ'את ה' אלהיך תירא', ובו דנו הפוסקים אם גם בהרהור עובר משום שלא נאמר ביטוי שפתים בפסוק זה, או שמא אין שייך בזיון בהרהור, כיון שנעלם הוא מעיני כל חי. ולפי דעת המחמירים אסור לשמוע מכונה זו.

והביא ראייה לדברי האוסרים, מדברי הר"ן (נדרים ז: ד"ה השומע) והרא"ש (שם ד"ה השומע), שכתבו בטעם הדבר שהשומע אזכרה מפי חבירו צריך לנדונו, משום שעבר על 'את ה' אלהיך תירא', שממנו למדו בסוגייתנו איסור להוצאת שם שמים לבטלה.

שוחט שנשבע שלא לשחוט אם שחיטתו פסולה

בשו"ת אבני נזר (יו"ד סי' יב) נשאל, בדבר שו"ב שקיבל על עצמו בשבועה לאנשי העיר לפני כמה שנים, שלא ישחוט לבדו אלא רק ד' שבועות, ואחר כך לא ישחוט אלא כשעל ידו יעמוד שו"ב אחר. וכשעברו ד' השבועות נשתכח ממנו הדבר, ואף אנשי העיר לא זכרו דבר, ושחט הרבה יותר מד' שבועות לבדו. ואחר זמן כשנמצא כתב האיסור והשבועה, שאלו כל בני העיר אם כל מה ששחט עד עכשיו היה נבילה והכלים צריכים הגעלה. ושורש הנידון הוא, משום שההלכה כרבא שהעושה מעשה שאסור לעשותו לא הועילו מעשיו, אם כן אפשר שכיון שהיה איסור 'לא יחל' בשחיטה זו, משום שעבר בה על שבועתו, הרי זה כאילו לא שחט אלא נתנבלה הבהמה מעצמה, ואסורה באכילה.

וחידש האבני נזר, שאין לומר בשחיטה 'אי עביד לא מהני', על פי דברי הרשב"א (קידושין סז: ד"ה אימא), שיסד כלל בדיני אי עביד לא מהני, שאם גילתה התורה במקום אחד שמעשה מסוג זה חל גם כשהיה בו איסור, אנו לומדים משם שגם שאר איסורים אינם מבטלים מעשה זה מלחול. ולכן כתב הרשב"א, שבקידושין אין אומרים 'אי עביד לא מהני', גם כשהיה איסור בקידושין, כיון שמצאנו מקום אחד שבו גילתה התורה שמעשה קידושין חל גם כשהיה בו איסור, והוא ככהן גדול שנשא אלמנה שגילתה התורה שקידושיו חלו כמבואר בסוגייתנו, ומשם אנו למדים לכל האיסורים שאינם מבטלים מעשה הקידושין מלחול. ועל פי זה כתב באבני נזר, שיש לומר שאף מעשה שחיטה אינו בטל על ידי האיסור שהיה מעורב בו, כיון שמבואר בסוגייתנו ששחיטה מועילה בשחוט חוץ לטהרם מידי נבילה, דהיינו שאם שחט קרבן מחוץ לבית המקדש ועבר על איסור שחוט חוץ, אין הקרבן נעשה נבילה לענין שיטמא משום נבילה, אלא הועילה לו השחיטה לטהרו מידי נבילה. וכיון שגילה הכתוב בשחוט חוץ שאין אומרים בשחיטתם אי עביד לא מהני, אנו לומדים לכל האיסורים שאין הם מבטלים את השחיטה מדין אי עביד לא מהני. ולכן אף על פי שהשוחט עבר על איסור אין שחיטתו בטילה. ועל דרך זה כתב בחמדת שלמה (יבמות קג: ד"ה ונ"ל).

עוד צידד באבני נזר, שמטעם אחר אין לומר כאן אי עביד לא מהני, משום שאפשר לעשותו בהיתר, וכתבו הסמ"ע (סי' רח סק"ג) והש"ך (שם סק"ב), שכל דבר שאפשר לעשותו בהיתר אין אומרים בו אי עביד לא מהני [אמנם עיין בקצות החושן (שם סק"א) ונתיבות המשפט (שם ביאורים סק"ב) שחלקו על כלל זה], ואף כאן חשוב שאפשר לעשות את השחיטה בהיתר, כיון שהיה יכול לשחוט עם שו"ב שני. ויותר יש לומר, שאף אם נשבע שלא ישחוט שום בהמה בעולם כלל [אף כשיעמוד על ידו שו"ב שני], חשוב גם כן שאפשר לעשות את השחיטה בהיתר, כיון שאנו דנין על דבר המעשה דהיינו על השחיטה, ולא על האדם העושה, והשחיטה הרי היה אפשר לעשותה בהיתר על ידי שוחט אחר, ולכן אין לומר כאן אי עביד לא מהני.

והנה בשו"ע (יו"ד סי' א סי"א) כתב, שאם הטילו הקהל חרם שלא ישחוט אלא טבח ידוע, ושחט שוחט אחר, יש אומרים ששחיטתו אסורה. והט"ז (סק"כ) והש"ך (סק"ה) כתבו, שהטעם ששחיטתו אסורה הוא מפני שחשוב כחשוד על הדבר לשחוט שלא כדין, ולכן אינו נאמן ששחט השחיטה כדנינה. ובפתחי תשובה (סק"טז) הביא דברי החוות דעת (שם ביאורים סק"ג), שחידש שהטעם שהשחיטה אסורה הוא מפני שאומרים גם בזה אי עביד לא מהני, והוא שלא כדברי האבני נזר שאין אומרים בשחיטה האסורה משום שבועה אי עביד לא מהני, והוא הדין לאסורה מחמת חרם.

אם מותר לגוי להלוות בריבית לגוי אחר

בגמרא דרשו מהכתוב (יחזקאל יח ג) 'התועבות האל עשה מות יומת דמיו בו [יהיה] והוליד בן פריץ שופך דם', שבפסוק זה הוקשו מלואים בריבית לשופכי דמים, ללמדך מה שופכי דמים לא ניתנו להישבון, אף מלוי רבית לא ניתנו להישבון.

ובפסקי תוספות (זבחים פח: ס"י נד) למדו, שהמלוה בריבית דומה לשופך דמים כיון שנוטל את נשמתו, וכתבו שבגדי כהונה אינם מכפרים על גופי עבירות החמורות, שהם עבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים, ומה שאמרו (זבחים שם) שהם מכפרים על שפיכות דמים, הכוונה היא לעבירות כאלו שהחשיבם כשפיכות דמים, כגון המלוה בריבית והמנאפים ביד, ועל עבירות הדומות לגילוי עריות כגון המרצה מעות מידו לידה להסתכל בה, והמסתכל בעקיבה, וכגון בני עלי ששהו את קיניהן של היולדות ומנעו אותן מלהיות מותרות לביתם.

וכתב המהרש"ם במשפט שלום (חו"מ ס"י רכז ס"א הג"ה אות א), שעל פי דברי הפסקי תוספות יש לומר, שגם בן נח מוזהר על הריבית שלא להלוות לגוי אחר, כיון שמוזהרים הם על שפיכות דמים בכלל ז' מצוות בני נח, והלואה בריבית היא בכלל שפיכות דמים.

והביא מדברי השבות יעקב (ח"ב ס"י קסה) שכתב, שבן נח אינו מצווה על אונאה, ותמה עליו שלא הביא מדברי הפסקי תוספות שעל פי דבריהם גם בן נח מוזהר על אונאה וריבית, והם בכלל שפיכות דמים. ועל דרך זה כתב בצפנת פענח (איסורי ביאה פכ"א ה"ט) לענין השחתת זרע, שבני נח מוזהרים עליו כיון שהוא כשפיכות דמים, והביא דברי פסקי תוספות הנ"ל שכתבו שיש בו חומר שפיכות דמים לענין כפרה בבגדי כהונה.

וכיוצא בזה כתב המהרש"ם במשפט שלום (סי' קפח ס"א הג"ה אות ד) בביאור דברי הרוקח (סי' שסו) שכתב הטעם שאין מברכים על עשיית מעקה, משום שאין מברכים על מצוות שגם נכרים מוזהרים עליהם, לפי שאין שייך לומר 'וציונו' על מצוה שגם גויים נצטוו בה, וכיון שגם נכרים מוזהרים על עשיית מעקה, אין ישראל מברכים עליה.

וביאר המהרש"ם, שהטעם שבני נח חייבים בעשיית מעקה הוא מפני שעשיית מעקה היא אביזרייהו דשפיכות דמים, וכל האיסורים הנכללים בשבע מצוות בני נח והם אביזרייהו, גם הגויים מוזהרים עליהם.

עוד כתבו המשפט שלום (סי' רכז שם) והמנחת חינוך (מצוה תקעב בקומץ המנחה) ועוד אחרונים, שדין איסור בן נח ליטול ריבית מבן נח חבירו תלוי בשני תירוץ התוספות (ב"מ ע: ד"ה תשיך), ליתרוץ הראשון גם בן נח מוזהר שלא ליטול ריבית מבן נח חבירו, כיון שריבית והונאה הם בכלל איסור גזל שנצטוו בו בני נח. ובתירוץ השני כתבו התוספות, שבני נח לא נצטוו על הריבית, ואינו בכלל גזל.

לרישום ועדכון שיעורי תורה ניתן לשלוח

פקס ל: 03-543-5757

מכירת ספר תורה על ידי גורל כשאי אפשר באופן אחר

כיוצא בדבר נשאל האדמת קודש (ח"א יו"ד ס"י ז), בדבר אדם שהזמין מהסופר שיכתוב עבורו ספר תורה, וכשהשלים הסופר לכתבו לא שילם לו המזמין את שכרו כיון שמטה ידו ולא היו לו מעות, ואמר לסופר שימכור את הספר לאחרים. וביקש הסופר קונה ואין, כיון שעניות גדולה שררה באותו מקום, וגם אחרי שהוזיל מעות ממחיר הספר תורה לא היו לו קונים. והסתפק השואל אם יוכל למכרו בגורל הנהוג בין הסוחרים הנקרא ריפ"ה, שמוכרים פתקי הגרלה רבים בסכום קצוב, באופן שסך כל המעות המתקבלים בעד כלל הפתקים עולה למחיר הספר, וכל אחד קונה פתק אחד, ואחר כך עושים גורל ומי שעלה שמו בגורל זוכה בספר, וכל שאר המשתתפים בהגרלה מוכרים לו את חלקם. ושאל אם יוכל הסופר הנזכר למכור את הספר תורה בגורל הלו, או שמא איסור יש בדבר למכור את הספר בדרך גנאי כזו.

וכתב האדמת קודש, שלפי הבנת השואל שיש גנאי במכירה בדרך גורל כזה, פשוט שאסור למכור כך את הספר, שהרי אפילו לענין עבד עברי, פסק הרמב"ם (עבדים פ"א ה"ה) שאינו נמכר בפרהסיא על אבן המקח ולא בסימטא כדרך שהעבדים נמכרים, אלא רק בצנעה ודרך כבוד, ואם על כבודו של העבד חסה התורה שלא ימכרוהו כי אם בצנעה ודרך כבוד, ואפילו אם בית דין מוכרים אותו בגניבתו, כל שכן שיש לנו לחשוש על כבוד תורת ה' התמימה שלא תמכר בממכרת זילזול ע"י גורל הריפ"ה, כי אם בדרך כבוד גדול. וא"כ צריך להבין כוונת השואל במה נסתפק.

וצידד האדמת קודש, שאפשר שכוונת השואל היא על פי היסוד הנזכר המבואר בסוגייתנו, שאין דרך בזיון אלא במקדיש בעלי מומים למזבח כיון שיש במינם תמימים, אבל במקדיש דקלים שאין במינם למזבח אין זו דרך בזיון, ואולי לכן הסתפק השואל שכיון שאינו מוצא מי שיקנהו בדרך צניעות וכבוד, אין איסור בדבר אם ימכרוהו ע"י גורל הריפ"ה, ודומה הדבר לדקל שאין במינו ראוי למזבח, שאין בזה בזיון ואינו לוקה.

אך כתב האדמת קודש שאין לומר כן, שהרי במסקנת סוגייתנו אמר רבא שאחרי שפירשו הטעם שמקדיש בעלי מומין לוקה משום שבזיון הוא, אפילו המקדיש לדמי נסכים לוקה, וכן פסק הרמב"ם, וכמבואר באלביא דהלכתא. וכיון שדברי רבא עומדים למסקנא להלכה, אין מקום לשואל להסתפק עוד, ופשוט שאסור למכור הספר תורה ע"י גורל זה, אף אם אינו מוצא שיקנה אותו ממנו דרך כבוד, שהרי לפי דברי רבא לוקה אפילו במקדיש לדמי נסכים, ואין אומרים שאין בזיון בדבר כיון שאין במינו ראוי לנסכים, אלא אף זה דרך בזיון הוא, והוא הדין בנידון זה, שאף על פי שאינו מוצא מי שיקנה דרך כבוד, מכל מקום אין לו רשות לזלזל למוכרו ע"י הגורל, שיש בכך בזיון.

ומכל מקום לעיקר השאלה נקט האדמת קודש, שאין שום בזיון במכירת ספר תורה בגורל כזה, כיון שמוכרים אותו בבית הכנסת במקהלות והוא עילוי לתורה, ואין לומר שיש זילזול גדול בכך שזה שעלה הספר תורה בגורלו נמצא קונוהו בחצי סלע או בסלע, ותהיה מצוה זו קלה בעניו כיון שקנאה בפחות דמים, כיון שאדרבה יש חיוב מצוה בדבר שכל האנשים קונים חלקים בגורל, ועיי"ש שהאריך בזה.

יום המישי ל שבט

תמורה ח

פדיון מעות מעשר שני על פרוטה

בשו"ת מנחת שלמה (ה"א סי' סו) דן, בדבר מה שנוהגים רבים בפדיון מעשר שני שמייחדים מטבע של כסף ומחללים עליה את מעשרותיהם פעמים רבות, בכל פעם על שיעור פרוטה אחת מן המטבע, עד שהיא נתפסת כולה בקדושת מעשר, ואז פודים אותה על שיעור פרוטה אחת ממטבע אחרת, וכשגם השניה קדשה כולה בקדושת מעשר, חוזרים ומחללים אותה על שיעור פרוטה אחת מן הראשונה או ממטבע אחרת וחוזר חלילה לעולם, ואף אם שתי המטבעות הן שוות ודומות זו לזו במשקלן וצורתן, מ"מ פודים שפיר אותה שהיא כולה כסף מעשר על פרוטה אחת ממטבע השניה של חולין, וסומכים על מה שמבואר בשו"ע (יו"ד סי' רצד ס"ו), שבזמן הזה גם לכתחילה פודים מעשר שני ורבעי השוים מנה על שוה פרוטה, כדין הקדש שוה מנה שחיללו על שוה פרוטה שהוא מחולל בדיעבד, ובזמן הזה שהמעשר שני הולך לאיבוד מותר לחללו כך גם לכתחילה.

וכתב המנחת שלמה, שלכאורה יש לפקפק בזה על פי מה שכתב הצ"ח (פסחים ז. ד"ה ודע דאף), שאף על פי שמסברא נראה שכשם שמעשר שני שקידש בו את האשה אינה מקודשת, כמו שפסק הרמב"ם (אישות פ"ה ה"ד), כך גם אם קידש את האשה במעות מעשר שני, שחילל עליהם את המעשר, אינה מקודשת. שהרי קדושת המעשר שני היא זו שחלה על המעות, ואם המעשר שני עצמו חשוב ממון גבוה ואי אפשר לקדש בו את האשה, כך המעות שנתפסו בקדושתו ממון גבוה הם, ואי אפשר לקדש בהם את האשה. מכל מקום מדברי הרמב"ם (מעשר שני פ"ג ה"ז, כ) משמע קצת להיפך, שכתב שמעשר שני ממון גבוה הוא, ואין מקדשים בו האשה, ואין מוכרים אותו, ואין ממשכנים אותו, וכן מעות מעשר שני אין שוקלים ואין מוכרים ואין מחליפים וכו', ולא הזכיר בהם שאין מקדשים את האשה, ומשמע שמעות מעשר שני אינן ממון גבוה ומקדשים בהם את האשה [ועיין מנחת חינוך (מצוה יח אות יח) במה שהעיר על דברי הצ"ח].

ולכאורה לפי דברי הצ"ח, אי אפשר לפדות מעות מעשר שני על פרוטה, שבשלמא מעשר שני עצמו שממון גבוה הוא דינו כהקדש, וכשם שהקדש שוה מנה שחיללו על שוה פרוטה מחולל, כך גם מעשר שני שוה מנה שחיללו על שוה פרוטה מחולל. אבל מעות מעשר שני שממון הדיוט הם, אין להם דין הקדש, ואי אפשר לחללם אלא בשוים, ואין לחלל שוה מנה על שוה פרוטה.

אך הביא במנחת שלמה, שגדול אחד הקשה על הצ"ח מסוגייתנו, שמבואר בגמרא שמעות מעשר שני אינם נאסרים בהנאה בעיר הנדחת, ואינם בכלל מה שנאמר (דברים יג) 'ואת כל שללה תקבוץ אל תוך רחובה ושרפת באש', ומבואר בגמרא הטעם, כיון שממון גבוה הם ולכן אינם שללה אלא שלל גבוה, ומפורש שגם מעות מעשר שני חשובים ממון גבוה. ואם כן גם הם מתחללים על שוה פרוטה כהקדש וכמעשר שני עצמו.

והביא שכן כתב בכפתור ופרח (סוף פ"מ), שמנהגנו היום בארץ הצבי לייחד בתיבה או בכיס חתיכה אחת כסף ממטבע היוצא, ולחלל על שוה פרוטה ממנה, וכשאנו אומדים שהיא כבר טענה משאה ניקח לה פרוטה ונחלל החתיכה ההיא עליה ונשליכה באחד הבורות לאבוד וכו', ומפורש בדבריו שאין שום חילוק בין מעות מעשר למעשר עצמו, ולעולם אפשר לחלל מנה על פרוטה.

אמרות קודש

מנהלי ישיבת עמי שדך הדין יפ"פ

כפתור ופרח

כי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא בית דין של מעלה אין מנקין אותו אבל בית דין של מטה מלקין אותו ומנקין אותו

מטעם זה יש ללמוד ולהבין משפטי הגוים ויסורים שהם עושים לנו הם מנקים חטא השבועה הנ"ל, שהרי ע"י עונשי מטה מנקים חטא שבועת שוא, והכי קאמר (ירמיה מז כח) 'אתה אל תירא עבדי יעקב כי אתך אני וכו', פירוש שלא תירא לומר הואיל ואתך אני מגרע גרע שעיי"ז תהיה נדון כעובר על שבועה בפני בית דין, אל תירא מזה כי אדרבא טוב לך כי עיי"ז אעשה כלה בכל הגוים, ואתך לא אעשה כלה, כי ויסרתך למשפט וכפירש רד"ק משפט חסוך מעט מעט וכנ"ל, ושלא תאמר מפני חומר שבועת שוא אין די כופר כדכתיב 'לא ינקה', לזה אמר 'ונקה לא אנקך' דייקא אני לא אנקך, אבל בית דין של מטה מלקין ומנקין אותך, והיינו משפטי אומות העולם ויסורי הגלות הם מנקים אותך וק"ל.

(חתם סופר, בא)

מנין שנשבעין לקיים את המצות שנאמר נשבעתי ואקיימה כו'

כתיב (במדבר לב) 'וידבר משה אל ראשי המטות' כו', במדרש (במדבר"ר כב א) 'ונשבעת חי ה' באמת' כו' אם יש בך מדות הללו כו', פירוש לכך נאמר ראשי המטות שרק לצדיקים מותר השבועה. כי הנה באמת עיקר מצות נדר ושבועה הוא על פי מאמרם ז"ל מנין שנשבעין לקיים המצות שנאמר 'נשבעתי ואקיימה' כו', פירוש שע"י השבועה והנדר שאדם מקבל עליו לעשות המצוה קבלה זו נותנת לו כח לגמור המעשה, כמו כל מצוה שהיא כח וסיוע מהבורא יתברך אשר קדשנו במצותיו וצונו, כמו כן ע"י השבועה נאמר 'ככל היוצא מפיו יעשה', וזה כחן של ישראל בפה ולכן אנו מקבלין עלינו עול מלכות שמים בכל יום, וגם 'שבע ביום הללתיך' ז' ברכות דקריאת שמע הוא באמת שבועה שאדם מקבל עליו בכל יום לקיים מצות הבורא יתברך, ומחדש השבועה שמושבועין ועומדין עליו מהר סיני, וקבלה זו בכחה להטות כל נפש האדם להבורא יתברך ומכל שכן ראשי בני ישראל, שעל ידי דיבורם וקבלת מלכות שמים שהם מקבלים עושים רושם והטיה לכלל לבות בני ישראל, לכן נקראו ראשי המטות וכתיב 'זה הדבר' כו', שנמסר בידם כח הדיבור שחל על דבריהם שם שמים ביותר כנ"ל.

(שפת אמת, מטות מסעי תרל"ח)

והכתיב את ה' אלקיך תירא ואותו תעבוד והוא אזהרת עשה הוא

'את ה' אלקיך תירא ואותו תעבוד' וגו', יש לפרש ע"ד שאמרו חז"ל 'את ה' אלקיך תירא', הוא אזהרה שלא להוציא שם שמים לבטלה אפילו שבועת אמת, ואמר עוד שם (ג:) שנשבעין לקיים המצוה ואמר שם דנפקא מקרא דבשמו תשבע, והיינו דאמר קרא 'את ה' אלקיך תירא' שלא להזכיר שם שמים לבטלה, אך בענין שאותו תעבוד דהיינו לקיים מצות ה' רשאי לישבע, וזהו 'ואותו תעבוד' לעבודת ה' וזהו 'בשמו תשבע'.

(פנים יפות, ואתחנן)

7 ימים אחרונים למבצע הענק!

חוברות מקראות גדולות
יצירה מהפכנית! כל פרשה על שלל מפרשיה בחוברת נפרדת

255
בלבד

במקום 370 ש"ח

להגדיל תורה ולהאדירה

להשיג בחנויות הספרים המובחרות
מוקד הזמנות: 1800-22-55-66